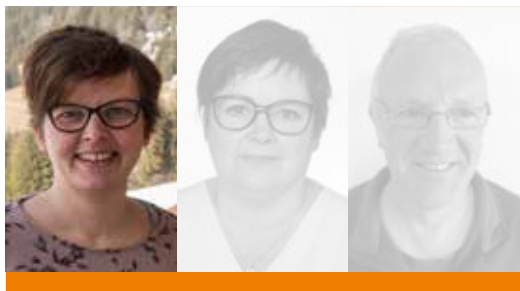

DE OVERGANG VAN BASIS- NAAR SECUNDAIR ONDERWIJS

DRIELUIK

Het onderzoeksproject 'Transbaso' kijkt naar de overgang van basis- naar secundair onderwijs. Die overgang is een belangrijk scharnierpunt in de schoolloopbaan van leerlingen. In het valorisatietraject focussen het Steunpunt Diversiteit en Leren van de Universiteit Gent en twee hogescholen (AP en HOGent) niet enkel op de processen bij de overgang, maar ontwikkelen ze instrumenten waardoor die deze overgang vlotter laten verlopen.

We gaan in gesprek met één van de onderzoekers en leggen de resultaten voor aan een pedagogisch begeleider en een directeur.

Karin Goosen is wetenschappelijk medewerker van het Steunpunt Diversiteit en Leren van de UGent en valorisatiecoördinator van het Transbaso-project.

Wat zijn de voornaamste bevindingen van het transbaso onderzoek voor scholen / scholengemeenschappen?

De meeste kinderen – zo'n 80% à 85% - kiezen na het basisonderwijs voor de opties Latijn of moderne wetenschappen. Vooral de prestaties op wiskunde en Nederlands bepalen die studiekeuze. De interesses van leerlingen spelen amper mee. Vanaf de aanvang van het secundair onderwijs ontstaan duidelijk te onderscheiden groepen: de optie Latijn trekt de sterkst presterende leerlingen aan, en vervolgens heb je de optie moderne wetenschappen met gemiddeld presterende leerlingen en de optie techniek en kunst gemiddeld tot minder sterk presterende leerlingen. In het keuzeproces speelt de socio-economische status (SES) van het gezin een belangrijke rol.

Ouders kiezen overigens eerst voor een school, daarna pas voor een richting. De structuur van het secundair onderwijs, en ook de wildgroei aan studie-opties in het eerste leerjaar A, maakt de keuze complex. De informatie inzake de overgang naar het secundair onderwijs komt niet altijd terecht bij de ouders die er het meest nood aan hebben. We zien dat ouders met een hoge SES doorgaans pro-actiever zijn. Ouders met een lagere SES zijn afwachtender, hebben veel minder kennis van het onderwijssysteem. Ze zijn vaak onzeker in hun contact met de basisschool en kunnen minder terugvallen op een sociaal

netwerk dat hen cruciale informatie verschaft over de overgang basis-secundair. Bij die schoolkeuze speelt ook de afstand tot de school een rol. Belangrijk: ouders met een lage SES vermijden scholen die ze als elitair aanzien. Er is m.a.w. een soort van zelf-selectie. Ouders blijken een bijzondere invloed op de school- en studiekeuze van hun kinderen te hebben.

Je hebt het vooral over de ouders. Maken de leerlingen zelf geen keuze?

De rol van de leerlingen is niet onbelangrijk. Maar uit onze interviews blijkt dat hun kennis over het secundair onderwijs zeer beperkt en oppervlakkig is. Hun ideeën over de studieopties en onderwijsvormen in het secundair onderwijs zijn stereotiep. Ze 'kennen' het watervalstelsel. Leerlingen die het secundair zullen starten in de B-stroom of een technische of kunst-optie vertonen een lagere schoolbetrokkenheid en hogere futiliteitsgevoelens (gevoel dat onderwijs niets voor hen is) dan leerlingen die zullen starten in een optie Latijn of moderne wetenschappen.

Hoe beïnvloeden de leerkrachten de studiekeuze?

Leerkrachten van het zesde leerjaar zijn over het algemeen erg betrokken bij het studie- en schoolkeuzeproces van hun leerlingen. Ze stellen daarbij het welbevinden van de leerlingen voorop.

Bij het verlenen van een studieadvies zeggen ze rekening te houden met verschillende factoren. Toch blijkt er een verschil in hun adviezen al naar gelang de SES van de gezinnen waaruit de leerlingen komen. Niet onbelangrijk: De impact van adviezen blijkt al bij al beperkt. Heel wat ouders leggen de adviezen van leerkrachten naast zich neer. Vooral adviezen voor een technische optie of de B-stroom worden genegeerd.

Welke concrete tips heb je voor basis- en secundaire scholen om in te zetten op een goede baso-werking?

Leraren in het basisonderwijs helpen de leerlingen echt vooruit als ze de focus leggen op het begeleiden van het keuzeproces. Ze moeten er ►

wel de nodige tijd voor vrij maken. Want kiezen vraagt tijd. Uit ons onderzoek blijkt dat scholen die dit proces intensief, gedurende twee jaar begeleiden, meer tevreden leerlingen hebben in de eerste graad secundair onderwijs. Betrek ook de ouders! Zij zijn graag op de hoogte van wat kinderen hierover doen op school. Dat leidt ook tot wederzijds begrip.

Daarom is het goed om het thema tijdens het oudercontact expliciet ter sprake te brengen. Leraren in de basisschool kennen hun leerlingen goed. En waar nodig kun je een beroep doen op je zorgcoördinator of je CLB-medewerker. Zie het niet als een eenmalige activiteit. Heel wat belangrijke informatie komt niet meteen aan bij ouders en leerlingen. Of ze sluiten zich af voor bepaalde signalen. Denk ook aan creatieve infomomenten samen met de plaatselijke secundaire scholen.

De basishouding van jouw school doet ertoe. Maak je onderwijs ambitieus en daag je leerlingen uit. Verwacht veel van hen, zonder hen vast te pinnen op de slechte cijfers. Kijk vooral naar de ontwikkelingskansen. Daartoe moeten de leraren en het hele schoolteam een brede kijk op leerlingen hebben.

Schooldirecties en -besturen moeten oog hebben voor het beleid ter zake. Het keuzeprocess van leerlingen is m.a.w. ook een beleidsmaterie. Neem je oriënteringsbeleid kritisch onder de loep en expliciteer de visie op onderwijsloopbaanbegeleiding binnen jullie pedagogisch project. En spreek af wie wat doet.

Ouders kiezen eerst voor een school, daarna pas voor een richting.

Secundaire scholen doen er goed aan om een transparant en eerlijk beeld van hun studieaanbod op te hangen, en meteen aan te geven welke verwachtingen ze naar leerlingen heb-

ben. Geef tegelijkertijd goede informatie over de wijze waarop jullie je leerlingen onthalen, begeleiden. Je moet dat zowel naar de ouders, de leerlingen als de basisscholen zelf doen. Het informatiekanaal naar die basisscholen moet open zijn: plan je infodagen en opendeurdagen samen met hen.

Mieke Van Vlasselaer is pedagogisch begeleider.

🔗 Met het nieuwe decreet leerlingenbegeleiding wordt het inzetten op begeleiding van de onderwijsloopbaan van de leerling een belangrijke pijler. Hoe kunnen scholen hier werk van maken?

De begeleiding van de onderwijsloopbaan is een continu, dynamisch en geïntegreerd leer- en ontwikkelingsproces dat start in de kleuterschool op 2,5 jaar en een leven lang leren beoogt. Het is belangrijk dat de leerling inzicht verwerft in zijn interesses, zelfbeeld, motivatie, studievaardigheden en competenties en zich realiseert wat de consequenties van zijn keuzes zijn. De leerling moet kansen krijgen om voldoende zelfkennis te ontwikkelen, om de adequate keuzes te leren maken op school en daarbuiten.

Het nieuwe leerplan van de katholieke basisschool verwijst hier expliciet naar. In het ontwikkelveld 'Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid' focussen we bijvoorbeeld op het zelfregulerend vermogen, waarbij leerlingen keuzes willen, durven en kunnen maken door betekenis te geven aan die keuzes en daar de verantwoordelijkheid voor op te nemen. In het

ontwikkeld: 'Ontwikkeling van innerlijk kompas' focussen we bijvoorbeeld op het ontwikkelthema 'Identiteit' waar leerlingen leren ontdekken wie ze zijn en wie ze willen worden.

Welke activiteiten ondersteunen die keuzebekwaamheid?

Om keuzerijpheid bij kinderen te bevorderen kun je diverse werkvormen gebruiken. Het is belangrijk om een krachtige leeromgeving te creëren waarin die doelstelling uitdrukkelijk aan bod komt: werken met talenten, miniondernemingen, zelfevaluatie van leerlingen, portfolio's, breed evalueren. Maar je zal ook concreet moeten inzetten op onderwijsloopbaanbegeleiding. Daartoe moet je het verdere studie- en schoolkeuzetraject in de laatste jaren van het basisonderwijs expliciteren. Binnen het lerarenteam moet het onderwijsloopbaanbeleid een onderwerp van gesprek zijn.

Zoals de onderzoekers aangeven is de communicatie tussen de betrokkenen van essentieel belang. Spreek zowel de ouders als de kinderen aan. Je kan werkmomenten met hen organiseren. Bij heel wat ouders moet je echt aanklappend werken. Probeer je benaderingen aan te passen aan je publiek: misschien is een filmpje soms meer waard dan een tekst. Ga samen met hen nadenken: Hoe maak ik een goede keuze? Hoe ontdek ik mijn kwaliteiten? Hoe kies ik een school? Hoe ziet de secundaire school er uit?

Die laatste vraag is een moeilijke. Het is niet gemakkelijk om stereotiepe beelden inzake technisch en beroepsonderwijs weg te nemen. Maar laat kinderen het misschien eens ervaren: techniekdagen, open atelier in de secundaire school, oud-leerlingen laten vertellen...

Hoe kan de pedagogische begeleiding scholen/scholengemeenschappen ondersteunen bij het inzetten op een baso-werking?

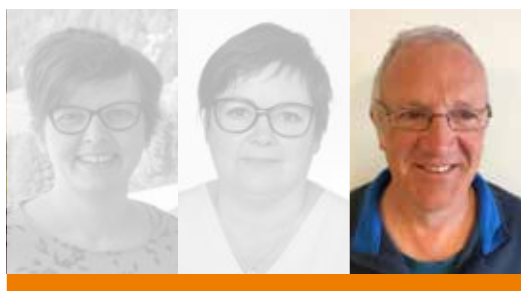
Mijn rol als begeleider zie ik vooral in het aanbieden van input, soms van sturing. Schoolteams hebben soms nood aan een structuur om planmatig te denken: Hoe gaan we dit aanpakken? Welke werkvormen?

Begeleiders moeten daarbij inspelen op de context en de stuurgroep mee begeleiden. Waar mogelijk geef ik input vanuit de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. In sommige gevallen neem ik een makelaarsrol op.

Welke concrete tips heb je voor scholen om in te zetten op hun baso-werking?

Het is belangrijk planmatig te werken. Het is enorm nuttig om schooloverstijgend een stuurgroep op te zetten waar telkens een vertegenwoordiger van elke school aanwezig is. Daarbij moet men niet zozeer uitgaan van 'solidariteit' maar vanuit prioriteiten. De partners rond de tafel zijn in principe gelijkwaardig. Elke school vervult immers de eigen opdracht. Ervaring leert dat het niet evident is dat iedereen elkaars situatie kent. Daarom is het goed om van elkaar te leren. ►

Als de prioriteiten eenmaal zijn aangegeven, kan men nagaan welke activiteiten nuttig zijn om de overgang vlotter te maken. Info-avonden zijn trouwens niet enkel voor ouders bedoeld. Je moet aparte informatiemomenten voor leraren creëren. Ik ken scholen die jaarlijks een baso-dag organiseren, met ruimte voor workshops en netwerking voor de 1ste graad so en de laatste jaren van het basisonderwijs. Inhoudelijk kan dit heel divers zijn: een schoolbezoek, de inhoudelijke afstemming inzake leerlijnen (bv. Frans), het nieuwe leerplan ZILL, de onderwijshervorming in het secundair onderwijs, het tienerbrein, het voorkomen van cyberpesten, de baso-fiche...

Jan Luyten is coördinerend directeur van de scholengemeenschap vrij basisonderwijs Dender Noord.

Q *Welk beleid heeft jullie scholengemeenschap rond schoolloopbaanbegeleiding van leerlingen?*

Binnen onze regio hebben we een structureel overleg met twee scholengemeenschappen van het basisonderwijs en één scholengemeenschap van het secundair onderwijs. Onder impuls van de pedagogische begeleiding komen we jaarlijks een viertal keer samen: de coördinerend directeurs, de CLB-begeleider en mensen van de pedagogische begeleiding.

De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs is daarbij het belangrijkste agenda-punt. In het beleidsproces kijken we naar de leerlingenstroom en evalueren we het traject dat leerlingen lopen. Dat is belangrijke informatie om een beleid uit te tekenen en te monitoren.

We stellen vast dat leerlingen doorgaans kiezen voor aso-richtingen. Technische en beroepsrichtingen krijgen minder instroom. Daarom proberen we techniek wat meer onder de aandacht te brengen. In ons beleid zullen er dus heel wat activiteiten in de richting van het technisch en beroepsonderwijs voorkomen.

Q *Hoe bereiden jullie de kinderen voor op de studiekeuze? Welke acties ondernemen jullie naar de leerlingen toe?*

Je kent de klassieke CLB-info-avonden. Die informatieavonden zijn voor de leerlingen en hun ouders een deel in een langer lopend traject. Een traject waarin kinderen keuzebekwaamheid ontwikkelen en hun talenten leren ontdekken.

Een typische activiteit is 'op-stap-dagen'. Leerlingen krijgen tijdens de gewone lestijd de kans om twee ateliers van een halve dag bij te wonen in secundaire studierichtingen. Tijdens die halve dagen volgen ze naar hun keuze een atelier techniek, of Latijn, of vreemde talen, ... in één van de secundaire scholen. De leraren secundair onderwijs verzorgen dan de lessen.

Daarnaast zal het u niet verwonderen dat één van de acties gericht is op techniek en wetenschappen. De secundaire scholen organiseren STEM-activiteiten op woensdagnamiddag. Die zijn in de eerste plaats naar leerlingen gericht die al een zekere interesse in deze richtingen hebben. Omdat we weten dat ouders voor een groot deel de keuze bepalen, betrekken we hen daar bij. Tot nu toe zijn er steeds heel wat geïnteresseerden. Op ouderavonden maken we het belang van technische richtingen duidelijk. Maar we kunnen niet zeggen of leerlingen nu een andere richting zullen inslaan. Het initiatief geeft in elk geval meer bekendheid aan technische richtingen.

Vanuit het basisonderwijs proberen we de 'Zorg' over te brengen naar onze collega's van het secundair onderwijs.

Ik zie nog andere interessante activiteiten denkbaar. Een directeur vertelde me dat haar school deelneemt aan de beroepenbeurs, een kennismakingsdag die gesteund wordt door de provinciale overheid van Brabant. Diezelfde directeur nodigt ook haar oud-leerlingen uit om over hun huidige studierichting te vertellen. En ze heeft een samenwerking met een plaatselijke secundaire school waarbij de leraren van het basis- en het secundair onderwijs met elkaar afstemmen over de inhoud van de leerplannen en de gebruikte handboeken.

Het is belangrijk dat de leerling inzicht verwerft in zijn interesses, zelfbeeld, motivatie, studievaardigheden en competenties en zich realiseert wat de consequenties zijn van zijn keuzes.

Kiezen leerlingen misschien eerder voor een school dan voor een richting?

Inderdaad: veelal kiezen ouders voor een school, en niet meteen voor een studierichting. Maar heel recent is dat in onze regio drastisch gewijzigd. Na een bestuurlijke schaalvergroting heeft men alle leerlingen van het eerste jaar secundair onderwijs hier op één campus samengebracht. Dat is een voordeel voor de studiekeuze. Men kan hier immers alle opties kiezen. Toch zijn er ouders die deze gang van zaken betreuren. Ze menen dat de schoolcultuur van de verschillende scholen daardoor is uitgevlakt. De zorgzaamheid van de ene school, de ambitie van de andere school, het accent op zelfstandigheid van de leerling... Die lijkt voor hen verloren gegaan. Ze stellen het soms scherp door te zegen: nu hebben de ou-

ders géén keuze meer. Dat vind ik wat kort door de bocht. De school integreert nu die eigenheid in de totale werking. In plaats van concurrentie zie je nu samenwerking. Zo'n structuur heeft vooral voordelen voor de leerling. Ik denk maar aan de bredere mogelijkheden tot heroriëntering.

Is de overgang van basis- naar secundair onderwijs voor vele leerlingen een moeilijke stap?

Het is op zijn minst gezegd een scharniermoment. Een andere structuur die ze moeten leren kennen, een nieuwe vorm van onderwijzen, een nieuwe omgeving, andere klasgenoten. Er zijn kinderen die het daarmee moeilijk hebben. Vanuit het basisonderwijs proberen we de 'Zorg' over te brengen naar onze collega's van het secundair onderwijs. Overigens is dat ook in onze eigen scholen steeds een discussiepunt. Welke elementen zijn belangrijk voor hen? Wat moeten we in een zorgfiche optekenen? Wordt er wel iets mee gedaan? Uitgangspunt is dat we de informatie beperken tot die elementen die belangrijk zijn voor de toekomst van het kind, de leerling. Het gaat dus niet over feiten uit het verleden. Maar we geven soms wel aan welke aanpak bij dit kind minder werkt, en welke interventies succes opleverden. Ik kijk met enige argwaan uit naar het nieuwe getuigschrift voor leerlingen die naar 1B georiënteerd worden. Ik heb gelezen dat men vooral zal uitgaan van wat het kind effectief kan. Dat is positief! De vraag blijft echter even goed: hoe zullen leerkrachten zo'n getuigschrift in het secundair onderwijs gebruiken? Overigens even praktisch: verwacht men dan van het basisonderwijs dat zo'n getuigschrift al zal uitgeschreven zijn op de inschrijvingsdatum in de secundaire scholen?

Marc Van den Brande

EINDNOTEN

1. www.transbaso.be